

Scruton i den danske idedebat

***

RESUMÉ

Den britiske filosof Roger Scruton (1944 -) fremhæves ofte som konservatismens mest indflydelsesrige nulevende filosof. Som forfatter til mere end 40 bøger, der behandler alt fra arkitektur og æstetik til seksualitet, græsk-romersk historie og britisk retspraksis kan Scruton lægge navn til et vidtrækkende og komplekst livsværk, hvis facetter alle danner baggrund for hans politiske konservatisme. Scruton er imidlertid ingen doktrinær konservativ, men slår ofte til lyd for en forbrødring mellem konservative og klassisk liberale (mens han dog forsøger de rene liberale, da de efter hans mening ikke har tilstrækkelig respekt for traditionelle værdier og den historiske proces).

Dette notat præsenterer en samling kortere essays fra borgerlige meningsdannere i Danmark, der hver skriver om Scruton på baggrund af deres personlige position i idedebatten herhjemme: Professor Nicolai J. Foss fra Copenhagen Business School vil nærme sig Scruton fra et klassisk liberalt perspektiv, der indeholder både liberale og konservative elementer. Teolog og formand for Trykkefrihedsselskabet Katrine Winkel Holm blev bedt om at vurdere Scrutons tænkning set med dansk-konservative øjne. Endelig tilfalder det antropolog og forfatter Dennis Nørmark at imødegå nogle af de Scruton'ske kritikere af den værdipolitiske liberalisme i sin rene form.

Samtlige skribenter finder tankegods hos Scruton, de er enige i, men også punkter, der mødes med reservationer og ægger til yderligere debat.

***

Indhold

<hr/> Bidragydere	2
<hr/> Introduktion Ryan Smith	3
<hr/> Scruton mellem konservatisme og klassisk liberalisme Nicolai J. Foss	11
<hr/> Konservatisme som hjemmets filosofi Katrine Winkel Holm	20
<hr/> Frihed eller ensretning Dennis Nørmark	26

Bidragydere

Nicolai J. Foss er professor i strategi og organisation ved Copenhagen Business School. Foss er blandt de mest citerede og produktive samfundsforskere herhjemme med en lang række tidsskriftsartikler og bogudgivelser på Cambridge og Oxford University Press. Foruden sit professorat ved Copenhagen Business School er Foss også tilknyttet Warwick University. Han er medlem af Academiae Europaea og panelmedlem i European Research Council.

Katrine Winkel Holm er forfatter, samfundsdebattør og præst, samt formand for Trykkefrihedsselskabet og medudgiver af tidsskriftet Tidehverv. Winkel Holm har markeret sig i en lang række debatter herhjemme, blandt andet har hun slået til lyd for en kristen universalisme, kritiseret feminismen og forsvaret væsentligheden af klassisk dannelse.

Dennis Nørmark er forfatter, antropolog og virksomhedskonsulent. Klummeskribent ved Politiken, anmelder og forfatter til flere bøger om videnskab, management og samfundsforhold. Han er en af de mest citerede antropologer i den offentlige debat og tillige medlem af en række bestyrelser, herunder Danmarks Radios bestyrelse.

Ryan Smith er redaktør på CEPOS' forlag og forfatter til en række danske og engelske artikler om filosofi, herunder politisk filosofi.

Introduktion

Af Ryan Smith

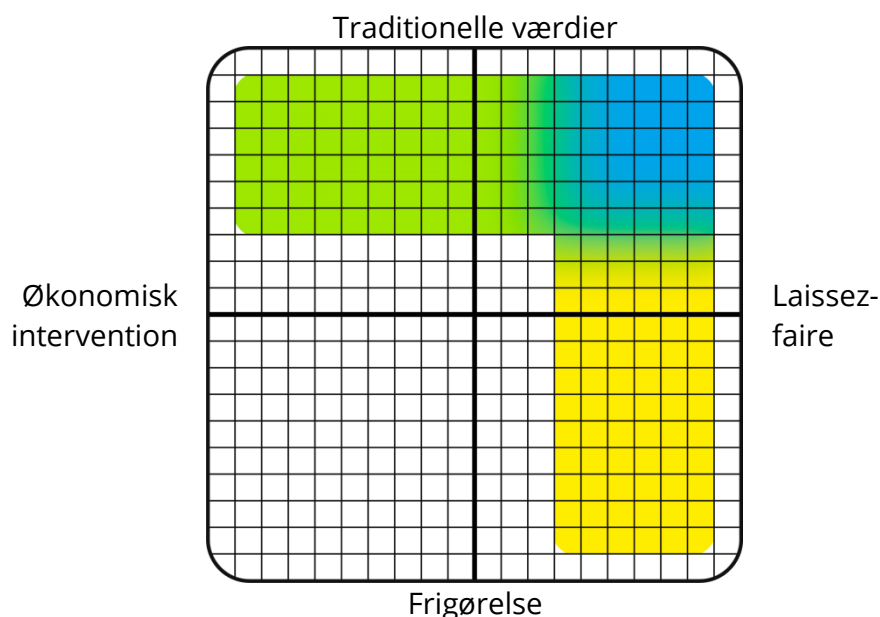
Som redaktør på CEPOS' Forlag samt facilitator af det gå-hjem-møde tilegnet Scruton, af hvilket nærværende notat udspringer, tilfalder det mig at skrive en introduktion. Min ellers ganske overskuelige opgave besværliggøres imidlertid af Nicolai Foss' udmærkede bidrag, som allerede leverer en sådan introduktion.

Da mit arbejde således allerede er gjort for mig, vil jeg i stedet benytte denne "introduktion" til at belyse et par grundlæggende karakteristika ved de varianter af konservatisme og liberalisme, som berøres i dette notat, samt knytte et par kommentarer til visse af de mere filosofiske perspektiver, bidragsyderne opridser i deres indlæg.

Konservatisme og liberalisme

Hvis vi definerer "det fælles borgerlige" som en kombination af traditionelle værdier og økonomisk frihed, så findes både konservatisme og liberalisme i en klassisk borgerlig variant, der forener begge hensyn i deres væsen. Imidlertid findes såvel konservatisme som liberalisme også i en mindre klassisk variant, hvor hver af disse træder uden for fællesmængden af det klassisk borgerlige, og som gør, at de på visse punkter har mere til fælles med venstrefløjens end med det fælles borgerlige: For konservatismens vedkommende er de traditionelle værdier ikke til diskussion, mens nogle konservative retninger er ganske fleksible i spørgsmålet om økonomisk frihed. Hvad liberalismen angår, er den økonomiske frihed typisk mejslet i sten, mens de værdipolitiske bindinger kan være mere uklare, idet de strækker sig fra Hayek-liberalisme til hippie-liberalisme. Disse forskelle opsummeres i figuren nedenfor.

Figur 1: Det fælles konservative = grøn/blå | Det fælles liberale = gul/blå | Det fælles borgerlige = blå:

Historisk har konservatismens og liberalismens klassisk borgerlige varianter især fundet lykkelig forening i den britiske konservatisme og klassiske liberalisme, som kendetegnet ved traditionen fra Burke, Hume, Smith og (senere) Hayek.¹ Det er denne tradition, Scruton anvender som sit udgangspunkt for sin egen konservatisme, og det er denne tradition, han trækker på, når han bliver bedt om at definere sin konservative attitude over for de liberale.² Hans grundsyn er konservativt, men de klassisk borgerlige liberale retninger kan indeholdes i hans konservatisme (mens de liberale retninger, der søger værdipolitisk frigørelse fra traditionelle værdier, ikke kan). Scrutons politiske tænkning kan altså siges at tage Burke, Hume, Smith og Hayek som sit fundament. Men som vi skal se, favner hans tænkning også bredere end dét.

Katrine Winkel Holm anfører i sit indlæg, at de ting, der *virkelig* interesserer en konservativ, ofte ligger uden for det politiske. For mange konservativt sindede er konservatismen synonym med et helhedssyn, som ikke alene danner bagklæde for tilgangen til politik, men også for bredere æstetiske og eksistentielle vilkår ved selve livet. For disse individer kan man sige, at deres konservatisme snarere vokser ud af en personlig disposition for at anlægge et holistisk syn på tilværelsen, end den er resultatet af en deduktiv og logisk stringent søgen efter at definere sit politiske ståsted på baggrund af principper, eller ud fra en ”ny og nøgen begyndelse,” sådan som visse grene af socialismen og liberalismen har søgt at gøre det.³ Dette karaktertræk – den personlige disposition til at anlægge et sådant helhedssyn – kan ses overalt i Scrutons værker, såvel i den politiske som i den apolitiske del. Og netop denne holistiske tilgang til tilværelsen betyder i Scrutons tilfælde, at han ofte formår at forene modsætninger og selvmodsigelser ved hjælp af en betragtningssmåde, der går hinsides de holdningsmæssige spændetrøjer, man ofte havner i, når man udelukkende forsøger at definere sit politiske ståsted ud fra reduktionistiske principper og stålsat logik.

I betragtning af hvor udtalt denne disposition for holisme synes at være som karaktertræk hos Scruton og den centrale rolle, det konservative helhedssyn spiller for Scrutons politiske tænkning, bør det heller ikke overraske, at Scruton oprigtigt erkender, at konservative har meget at lære af rivaliserende politiske strømninger – ikke blot af liberalister, men også af socialister, ja, sågar af selveste Karl Marx(!).⁴ For Scruton handler det om ærbødighed, og om at være på så sikker grund i sin egen konservatisme, at overlegne indsigter fra rivaliserende retninger ikke bliver nogen trussel mod ens personlige udsyn, men snarere en berigelse af samme: Med en arkæologs sans for bevaringsværdighed og finesse udgraver hans skrifter igen og igen de sandhedselementer, som liberalisme og socialisme er bygget op om. Men som konservativ søger han også at vise, hvorfor disse politiske retninger efter hans mening er enøjede, og hvorfor kun konservatismen kan forene dem alle i et større hele – et hele, der netop er i stand til at se forbi de umiddelbare modsætninger og syntetisere dem i et helhedssyn.

---

¹ Om end han også tog elementer af Mengers filosofi med sig, så opfattede Hayek sig som værende i traditionen fra Hume, Burke og Smith, og han er af mange blevet set som værende denne traditions fremmeste forsvarer i det 20. århundrede. Friedman og Chicago-skolen stod også i et vist slægtskab til den britiske tradition, men det altovervejende fokus lå her på Adam Smith og *Nationernes velstand*, med det resultat at de sociale indsigter fra Burke og Hume (og sågar også Smiths egen moralfilosofi) ofte blev skubbet i baggrunden.

² Scruton: *The Relation between Liberalism and Conservatism*, 2012

³ For socialismens vedkommende, eksempelvis det sovjetiske eller latinamerikanske nye menneske, der startede forfra uden borgerlige værdier eller selvished. For liberalismens vedkommende, eksempelvis Robert Nozick, der i *Anarchy, State and Utopia* overvejer en ”genstart” af samfundet for at rette op på fortidens uretmæssigt erhvervede ejendom.

⁴ Scruton: *Beauty & Consolation* cf. Scruton: *How to be a Conservative*, 2014

Set med kritikernes øjne er det netop dette til tider lidt amorfe, abstrakte og endda apolitiske helhedssyn, der gør, at konservatismen af og til kan forveksles med en indstuderet opremsning af plusord, der i virkeligheden mangler indre sammenhæng eller konkret indhold. Men set fra visse konservatives – ikke mindst Scrutons – perspektiv er det netop kun konservatismen, der i kraft af dette helhedssyn formår at anskue den enkelte indsigt eller pointe i relation til et større billede. Et billede der undertiden går ud over det politiske, men dog hænger sammen med det i et uløseligt hele – et vidtstrakt landskab som socialister og liberalister ofte er for ensporede til at danne sig et udsyn over.⁵

Æstetik er også politik

Relevant for dette helhedssyn, som altså er forudsætningen for Scrutons konservatisme, er især spørgsmålet om æstetisk og kulturel kontinuitet i samfundet, hvilket Scruton har brugt en betragtelig del af sin karriere på at agitere for. Det fordrer for os spørgsmålet om, hvordan det æstetiske kan være politisk (ud over helt lavpandede spørgsmål som hvorvidt ejendomsretten også er retten til at opføre en skyskraber i en middelalderby, osv.). I så henseende vil det være nyttigt at skelne mellem aristotelisk og platonistisk æstetik (hvilket Foss også berører i sit bidrag):

- *Aristotelisk æstetik* kan defineres som et kunstsyn, hvor form og funktion følges tæt, hvor skønheden står direkte i forhold med objektets effektivitet og funktionalitet.⁶ Tillige besiddes skønheden af det enkelte objekt, som eksisterer uafhængigt af omgivelserne.
- Ifølge *platonistisk æstetik* er skønheden uafhængig af form og funktion, men afledt af "noget større" (i Platons terminologi, "Enheden" eller "det gode").⁷ Skønheden sidder således ikke i det enkelte objekt, men er blot "til låns"; udledt af en større helhed, som objektet selv er en del af.

Det siger sig selv, at disse to æstetiksyn fører til forskellige konklusioner. Et bankhovedkvarter i en skyskraber udfylder f.eks. sin funktionalitet til punkt og prikke, og i modsætning til tidligere tiders arkitekter, der i højere grad søgte at lade deres kreationer spille sammen med omgivelserne, opføres skyskrabere ofte i forsætlig kontrast til deres miljø. Heroverfor kan udformningen af en barokvilla, overdænget med dekorationer, søjler og reliefer nemt anskues som uskøn eller ikke-funktionsdygtig set med aristoteliske øjne: Der er tale om ressourcespild, og dekorationerne vil før eller siden komme på tværs af brugsmuligheder og gangruter.

De to arkitektursyn kan kontrasteres ved den aristoteliske (og efter nogens mening: liberale) roman *The Fountainhead*, forfattet af Ayn Rand i 1943, og så den selvbevidst konservative og platonistiske dannelsesroman *Brideshead Revisited*, forfattet af Evelyn Waugh i 1945.

Først *The Fountainhead*, hvor hovedpersonen Howard Roark irttesætter en byherre, som ønsker at opføre en kontorbygning prydet med arkitektoniske citater fra Vestens kulturhistorie:

Tag nu menneskekroppen. Hvorfor ville De ikke ønske at se en menneskekrop med en kruset hale og en vifte af strudsefjer for enden? ... Det ville være udsmykning, ved De nok, og ikke

---

⁵ Således er det efter Scrutons mening selve definitionen på galskab at søge at konstruere en total løsning på baggrund af et problem, som man kun delvist forstår. Skal man forstå det politiske, må man først forstå summen af, hvad der er menneskeligt. Scruton: *Architecture and Aesthetic Education*, 2014

⁶ Aristoteles: Den nichomacheiske etik 1174b, cf. John S. Marshall: *Art and Aesthetic in Aristotle*, 1953

⁷ Platon: *Symposium* 211ae

den skarpe, bare nøgenhed vi har nu. Så hvorfor synes De ikke om tanken? Fordi dekorationen ville være ubrugelig og uden formål. Fordi det, der er skønt ved menneskekroppen, er, at den ikke har én eneste muskel, som ikke tjener dens formål. ... Så når vi beskæftiger os med en bygning ... hvorfor vil De så kvæle den med udsmykning? ... Synes De virkelig, at græske søjler ... er smukke, når de pryder en moderne kontorbygning opført i stål? – Ayn Rand: *The Fountainhead* (min oversættelse)

Dernæst *Brideshead Revisited*, hvor hovedpersonen Charles Ryders konservatisme kan læses som den midaldrende høst af det frø, der blev sået med hans ungdoms æstetiske dannelse. Her beskriver han oplevelsen af et adeligt landsted, opført i engelsk barok:

Her, under denne høje og trodsige slotskuppel, under disse forunderlige lofter, her, som jeg passerede gennem disse buer og opbrudte frontoner, og videre til den søjlebårne skygge, her sad jeg, time efter time, foran springvandet. Jeg sonderede dets skygger og sporede dets tilbagevendende ekko, idet jeg fandt glæde i at betragte dets mangfoldige kunststykker og dristige påfund. Jeg følte et nyt nervesystem blive vakt til live i mig, som var det vand, der sprøjtede og boblede blandt springvandets sten, et livgivende forår. – Evelyn Waugh: *Brideshead Revisited* (min oversættelse)

Lige så skarpt som man kunne forestille sig en aristotelik efter Rand'sk forbillede gå i kødet på Waugh's baroklandsted med dets formålsløse og ødsle dekorationer, lige så skarpt har Scruton sat sig til modværge mod det, han ser som den moderne arkitekturs kliniske galskab, "hvor alt passer sammen, som var der tale om en maskine, mens ingen ved, hvad det er, maskinen skal udrette."⁸ Scruton er åbenlyst fortalere for den platonistiske æstetik, og mens han i udgangspunktet går ind for et frit marked, så stiller han sig samtidig tvivlende over for, hvilke vilkår den platonisk inspirerede højkultur mon vil blive budt på et sådant marked. Aristotelisk æstetik behager menneskets mere umiddelbare passioner og vil således altid finde et marked. Men den platonistiske æstetik er ikke så umiddelbart tilfredsstillende som den aristoteliske:⁹ Den appellerer ifølge Scruton til mere raffinerede sindelag, og dens politiske signifikans er en anden end den aristoteliske, da den formår at danne bro fra menneskets kapacitet for æstetisk nydelse til intellektets refleksion og den eksistentielle oplevelse af at være en del af en orden, der rækker ud over det individuelle subjekt.¹⁰ Dermed er oplevelsen af den konservative helhed, der bygger bro mellem individet og fællesskabet og fra fortiden til nutiden, ikke blot en æstetisk størrelse, men fremmede for en holistisk tilgang til tilværelsen, der, som vi har set, er politisk for Scruton. På dette punkt knytter Scruton an til en konservativ tradition for at forbinde det politiske med det æstetiske, som liberale ofte anklages for at mangle: I *Brideshead Revisited* er det f.eks. den æstetik, der er vævet ind i fortidens højkultur, der på den ene side blotlægger de mange fejl og begrænsninger, der plager menneskets natur, men på den anden side gør, at de kan tolereres. Og som vi har set, er denne dobbelthed, med dens evne til at rumme det fejlbarlige og det paradoksale, netop fremmede for det synkretistiske konservative livssyn.

Den liberale protest: Værdineutralitet og den inkompetente stat

---

⁸ Scruton: *Architecture and Aesthetic Education*, 2014 (min oversættelse)

⁹ I modsætning til Platon, Waugh og Scruton for hvem det skønne også hænger sammen med det gode, skelder Aristoteles mellem æstetisk nydelse på den ene side, og så subjektets sindelag på den anden.

¹⁰ Scruton: *The Aesthetics of Architecture*, 1980

Dennis Nørmark bringer i sit indlæg den indvending, at staten ikke nødvendigvis er den bedste kustode for kulturen i et samfund. Den liberale skepsis falder typisk i to dele:

- (1) Statslige organer er generelt plaget af spild og ineffektivitet, og derfor er staten næppe den bedste kustode for kulturen.
- (2) Institutioner nøjes sjældent med at varetage de opgaver, de er sat i verden for at tage hånd om, men søger med tiden at udvide deres magtbeføjelser og/eller fremme bestemte værdier i samfundet på bekostning af andre. Man bør derfor være påpasselig med at overdrage opgaver til staten, som civilsamfundet selv kunne varetage.

Hvad angår (1) er Scruton ganske enig med den liberale protest. Som nævnt er han stærkt påvirket af Hayek og medgiver således uden blusel, at aktiviteter, der varetages af staten, i reglen afvikles mindre effektivt, end hvad markedet ville være i stand til. Til gengæld mener han dog, at platonistisk æstetik *aldrig* har kunnet klare sig på markedsvilkår, men at denne type højkultur altid har haft brug for mæcener, såsom adelen og kirken.¹¹ For Scruton bliver spørgsmålet så, hvorvidt nutidens mæcener kan forventes at opretholde den platonistiske æstetik, eller om de mon er mere aristotelisk anlagte. Her mener Scruton, at nutidens velhavere sandsynligvis vil være mere til Warhol end Vermeer og mere til Roy Lichtenstein end til Rembrandt van Rijn. Han har med andre ord ikke tillid til, at den platonistiske æstetik vil blive tilstrækkeligt tilgodeset uden staten. Som helhed betragtet er det spild, og den ineffektivitet, der i reglen følger med statslig virksomhed, derfor et nødvendigt onde for Scruton.

Hvad angår (2) er Scruton til gengæld stærkt uenig med de liberale. Som vi har set, er der efter Scrutons mening ikke noget galt med, at staten søger at udbrede bestemte værdisæt via sin kulturpolitik, ja, det er faktisk en del af selve *formålet* med højkulturens fremme, at netop denne æstetiktype også fremmer et konservativt verdens- og helhedssyn. Den liberale bekymring om, at staten vil anvende de magtområder, den betros, til at yderligere udvide sin magtsfære, søger Scruton at imødegå ved at adskille den økonomiske politik og værdipolitikken: Hayek har efter Scrutons mening opdaget størstedelen af de principper, som et borgerligt samfunds økonomi bør organiseres efter. Økonomien bør således køres ganske liberalt, men i bytte for den økonomiske frihed er erhvervslivet til gengæld forpligtet til (foruden domstole, militær, osv.) at finansiere opretholdelsen af samfundets kulturelle kontinuitet.¹² Dette ræsonnement leder naturligt frem til det velkendte liberale modargument, at sådan en sondring ikke er mulig i praksis: Kulturpolitik *er* i praksis også økonomisk politik, og økonomisk politik *er* i praksis også kulturpolitik. Scruton vil næppe være uenig i, at de to sfærer hænger sammen i praksis, men nok snarere tage bestik af argumentets påståede stringens. For hans type konservative er det nemlig umuligt at give en færdigstøbt regelbog for samfundet på baggrund af logiske aksiomer og principper (og der er i øvrigt også noget umiskendeligt aristotelisk over forsøget på at gøre dette). Ganske vist hænger økonomisk politik og værdipolitik sammen i praksis, men for Scruton betyder det ikke nødvendigvis, at begge sfærer skal styres efter én logik. Med Scrutons egne ord er liberalismens logik den optimale måde at organisere handel og økonomien efter, men som han skynder sig at tilføje, "så er økonomisk aktivitet kun ét af livets aspekter."¹³

---

¹¹ Scruton: *Voices of Liberty*, 1991

¹² I de senere år af sin karriere har Scruton udvidet denne forpligtelse til også at omfatte økologisk kontinuitet, dvs. miljøhensyn, om end han er skeptisk over for kollektivistiske løsninger på området. Scruton: *How to Think Seriously About the Planet*, 2012

¹³ Scruton: *Voices of Liberty*, 1991 (min oversættelse)

Dog vil den liberale stadig kunne protestere, idet de hidtidige overvejelser jo ikke giver svar på, hvordan man kan sikre sig, at de embedsmænd, der udpeges til at forvalte kulturen, ikke misbruger deres hverv til at fremme andre værdier end de klassisk borgerlige eller anvender statens midler til at finansiere andet og mere end bevarelsen af fortidens højkultur. Her ligger det ofte hos Scruton, at hans konservative dannelsesprojekt er præget af rekursivitet: Man må sørge for almen dannelse blandt befolkningen, sådan at statens embedsmænd også vil besidde denne dannelse og således varetage deres hverv på ærværdig vis. Scrutons forfatterskab rummer, så vidt jeg ved, intet svar på den liberale skepsis om, hvordan den konservative vil forhindre, at en sammenblanding af stat og værdipolitik med tiden vil resultere i, at statens magtbeføjelser bliver anvendt til at udbrede ikke-borgerlige værdier. Her har Scruton næppe andet svar end: "Mere dannelse!" Som Katrine Winkel Holm anfører, er Scrutons filosofi et "ja'ets" filosofi. Den beskæftiger sig mere med egen opbyggelighed end med at forhindre rivalerne i at komme til fadet. Er man den type *zoon politikon*, som mener, at enhver politisk tænkner skylder sine læsere at adressere det ovenstående dilemma – altså at enhver værdipolitisk magt, man overdrager til staten, med tiden også vil kunne bruges til at føre *modstandernes* værdipolitik – kan det manglende fokus på realpolitik således tage sig ud som en svaghed hos Scruton.

Scruton mellem metafysisk og evolutionær konservatisme

En anden ufuldstændighed hos Scruton kan opridses som følger: Inden for konservativ tænkning taler man traditionelt om to varianter:

- Den *evolutionære variant*, som vi kender fra tænkere som Hume, Burke, Smith, Popper og Hayek. Denne retning er mere britisk end europæisk-kontinental. Her forholder man sig skeptisk til menneskets evne til at begribe samfundets kompleksitet, mens man fæstner sin lid til den gradvise opdagelse af sædvaner og praksisser, der med tiden viser sig overlegne for til sidst at blive forankret i samfundet som borgerlige dyder.
- Som modsætning hertil finder vi konservatismens *metafysiske variant*, der i den angloamerikanske verden især forbindes med den konservative tænkner Russell Kirk og dennes hovedværk *The Conservative Mind* (1953). Selvom Kirk var amerikaner og selv hævdede, at hans stærkeste inspiration var Burke, så har den metafysiske konservatisme i reglen en række dybereliggende ligheder med de mere kontinentaleuropæiske konservative retninger. Her ses den bestående orden fortrinsvis som en transcendental, metafysisk orden, der (snarere end at være resultatet af en historisk proces) var vævet ind i universet fra starten.¹⁴

Scruton veksler ofte mellem disse to konservatismer, og hans forfatterskab anvender flittigt argumenter fra begge lejre. Helt compatible er de to retninger dog ikke. Hos de evolutionære konservative er de eksisterende sædvaner nemlig resultatet af en eksperimentel proces, hvor "løsningen" ikke var givet på forhånd. Var det muligt at spole tiden tilbage og gentage eksperimentet 100 gange, ville processen ikke nødvendigvis give samme resultat (dvs. de samme borgerlige værdier og samme forestillinger om godt og slet) hver gang. Men ifølge den metafysiske konservatisme er samfundets værdier som nævnt givet på forhånd. Uanset hvor mange gange man genspillede historien, ville man derfor komme frem til det samme facit vedrørende konservative værdier og borgerlige dyder. En anden forskel kan ses i de to

---

¹⁴ Denne form for konservatisme er i øvrigt ret uforenelig med liberalisme, som i regelen har sin egen metafysiske variant i rettighedsliberalismen, som eksemplificeret i Nozick og anarkokapitalismen, som i Rothbard.

konservatismers tilgang til skellet mellem 'er' og 'bør,' hvor de evolutionære konservative ofte foretager en principiel skelnen mellem disse, mens 'er' og 'bør' i højere grad er forbundne for den metafysiske konservatisme.¹⁵ (Foss anfører i sit bidrag, at Scruton ikke altid skelner mellem 'er' og 'bør', og det er bl.a. her, vi ser hans fælles fodslag med den metafysiske konservatisme.) En tredje forskel mellem de to konservatismer knytter igen an til det æstetiske: I den evolutionære konservatisme er skønheden mestendels et kulturprodukt og et kuriosum for gentlemen (sådan som tilfældet var for Hume),¹⁶ men for de metafysiske konservative er skønheden anderledes alvorlig. Her er den rette æstetik både fremmede for et helhedssyn, der naturligt fører til konservatisme, og en legitimation af den borgerlige orden. Og som vi har set, udfylder den platoniske æstetik netop disse formål for Scruton og Waugh.

Scruton veksler som nævnt mellem den evolutionære og den metafysiske argumentation i sine værker. Hvor alvorlig en svaghed dette underlæggende modsætningsforhold er, må komme an på læserens indstilling. En sympatisk læsning ville fremhæve det forhold, at modsætningerne afspejler kompleksiteten i Scrutons livsværk, og at der – helt i tråd med konservatismens egen selvforståelse – er tale om en filosofi, "der er bygget til mennesker" og derfor nødvendigvis også må rumme visse ufuldstændigheder og paradokser. Er man derimod mindre sympatisk indstillet, vil man måske være tilbøjelig til at gøre fælles front med de ungdomsvenner, Foss beskriver i sit bidrag, og pege på, hvordan konservatismen – selv i dens mest højpanede varianter – kan ligne en samling efterrationaliseringer og godtkøbsbetragtninger, hvis konklusioner ikke er resultatet af analyse, men instinkt og glæden ved tradition. Scruton ville i øvrigt ikke være uenig i denne anklage. For ham starter den konservative tænker netop ikke sin analyse i et vakuum, men tager udgangspunkt i den borgerlige orden. Denne antages, i lighed med Hume, at besidde "skjulte dyder," og via konservativ deliberation kan disse dyder afdækkes og tales frem for til sidst at fungere som argumenter til fordel for konservatismen.

Kirks hovedværk om den metafysiske konservatisme er som nævnt fra 1953. I den sidste fjerdedel af det 20. århundrede foregik der imidlertid en forskydning internt i den konservative bevægelse, hvor konservatismens evolutionære variant fik mere og mere at skulle have sagt. Denne indflydelse ses blandt andet hos regeringsledere som Reagan (præsident 1981-89) og Thatcher (premierminister 1979-90), der begge var nominelt konservative, men hvis universalisme og glæde ved det frie marked undertiden har fået konservative tænkere (heriblandt Scruton) til at anklage dem for at være for liberale.¹⁷ Den metafysiske konservatisme har med andre ord haft det svært i løbet af de seneste 30 år, og i en tid med stadig større tro på, at videnskaben med tiden vil være i stand til at give svar på de eksistensielle spørgsmål, der før i tiden var religionens domæne, er det da heller ikke svært at se hvorfor. Det er ganske enkelt sværere at argumentere for en konservatisme, hvis fundament ikke udelukkende er verdsligt, og det har således været fristende for flere konservative tænkere helt at opgive Kirk og den metafysiske variant. Problemet for den konservative er imidlertid, at den evolutionære konservatisme, parret med tidsånden, konstant er i fare for at nedlægge sig selv som konservatisme og i stedet blive til en liberalisme med nogle få værdipolitiske overbygninger og reservationer som det eneste, der forhindrer den fuldstændige identifikation med det libertære. For den konservative, som ønsker at bevare en konservatisme med egenart, der kan udgøre en

---

¹⁵ Hume: *A Treatise of Human Nature*, 1739. Mens 'er'/'bør'-dikotomien formentlig hører til de flestes skolelærdom, hører det med til historien, at selv rendyrkede analytiske filosoffer (såsom Hilary Putnam) undertiden og ved hjælp af stringent logiske analyser er kommet frem til, at 'er' og 'bør' alligevel ikke kan adskilles helt.

¹⁶ Hume: *On the Standard of Taste*, 1742

¹⁷ Scruton: *How to be a Conservative*, 2014

egentlig modpol til liberalismen, må Scruton derfor komplimenteres for ikke at opgive sine bindinger til den metafysiske konservatisme, men derimod vedblive med at udbrede den gennem sit forfatterskab.

Foss anfører i sit bidrag, at konservatismen i moderne tid har fået et nyt kuld fjender fra venstre i form af ungdomsoprør, modkultur og poststrukturalisme/-modernisme – negativ opbyggelighed og nihilistiske relativiseringsteknikker, der opstod med den sproglige vending i filosofien. Som Nietzsche siger, skal man passe på, at man med tiden ikke selv går hen og bliver til det, man bekæmper.¹⁸ I takt med at konservatismen er blevet marginaliseret fra den politiske mainstream, er det netop, hvad der sine steder er sket. Således har visse konservative polemikere og nyhedsorganer undertiden skabt deres egne modfortællinger, hvor man på postmoderne vis opfinder egne "fakta" og nægter at anerkende forskningsresultater og forhold, der siger ens egne teser imod. Her tjener det Scruton til ære, at hans filosofi, som Winkel Holm anfører det, er en ja'ets filosofi: En positiv opbyggelighed der på vidende, intelligent og besindig vis forsøger at samle den vestlige kulturarv til et sammenhængende hele, der viser, hvorfor den borgerlige orden både er værd at kæmpe for samt at foretrække frem for alternativerne. Og i en tid, hvor tribalisme og arrige brøl fra det urmenneskelige dyb alt for ofte forveksles med klassisk konservatisme, er dét måske det fineste bidrag, en konservativ tænker kan levere.

---

¹⁸ Nietzsche: Hinsides godt og ondt, 1886

Scruton mellem konservatisme og klassisk liberalisme

Af Nicolai J. Foss¹⁹

Roger Scruton karakteriseres ofte i idédebatten som ”konservatismens førende nulevende filosof.” Det kan muligvis diskuteres; fagfilosoffer vil sikkert fremhæve John Kekes (1998) som én, der kan gøre Scruton rangen stridig. Det behøver ikke bekymre os her, for med Scruton er der under alle omstændigheder tale om en filosof og intellektuel, der har en stor del af æren for, at konservatisme i stigende grad tages alvorligt i den internationale borgerlige idédebat.

Det står i kontrast til situationen for blot et par årtier siden, hvor intellektuel konservatisme internationalt stod meget svagere. Fyrtårne som Russell Kirk og særligt Michael Oakeshott nød nok anseelse blandt kendere (og de var få!). Men dengang, og indtil for ret nylig, var der tale om, at konservatisme af mange blev afvist som reaktionære godtkøbsbetragtninger fra personer, der ikke havde de fornødne intellektuelle ressourcer til at forstå og tilegne sig den angiveligt mere stringente liberalisme. Ikke overraskende var denne opfattelse gængs blandt liberalister. Der var generelt heller ikke tale om den store forståelse for, at konservatisme var og er mange ting, og at der specifikt er varianter af konservatisme, der ikke er langt fra klassisk liberalisme. Scrutons konservatisme er, i lighed med Oakeshotts, netop af en sådan art, selvom det ikke står helt klart, hvor mellem konservatisme og liberalisme vi kan placere ham.

Scrutons tænkning dækker en lang række emner og temaer. Men alt i den er funderet i overvejelser over, hvad han ser som de traumatiske konsekvenser for det vestlige menneske af de seneste århundreders sekularisering – af ”Guds død” om man vil. Æstetik, europæisk fin- og højkultur, samt traditionelle institutioner og tilhørsforholdet til det lokale har en helt fundamental rolle i at mindske de destruktive konsekvenser af dette traume. Teologiske, æstetiske og politisk-filosofiske synspunkter er med andre ord vævet meget tæt sammen hos Scruton.²⁰ Dette korte essay giver dog højst en mulighed for at antyde, hvordan denne sammenvævning sker hos Scruton. Heldigvis er Scruton meget velskrivende og har resumeret sin tænkning klart og i flere sammenhænge. Den, der vil dykke lidt dybere ned i specielt de politisk-filosofiske aspekter af hans tænkning, kan for eksempel begynde med hans nylige *How to be a Conservative* fra 2014 eller *A Political Philosophy: Arguments for Conservatism* fra 2006, ligesom hans selvbiografi, *Gentle Regrets* fra 2005, giver en god indføring i hans tænkning.²¹

Konservatismens genkomst: Et personligt tilbageblik

Jeg vil tillade mig at perspektivere ”konservatismens genkomst” med et kort personligt tilbageblik. Da jeg begyndte at interessere mig for, hvad vi bredt og upræcist kan kalde ”borgerlig politisk filosofi” for lidt over tredive år siden, var konservatisme ikke i høj kurs. De liberale og libertarianere, jeg kendte og diskuterede med (i høj grad kredsen omkring *Libertas*), havde nok kendskab til den mest fremtrædende hjemlige konservative, Søren Krarup, men man diskuterede ham næppe. Hans bøger stod rundt omkring på

---

¹⁹ Foredrag i CEPOS d. 9. april, 2015. Tak til Eva Agnete Selsing og Peter Kurrild-Klitgaard for kommentarer til en tidligere version. En version af dette indlæg bringes også i *Libertas*, med samtykke fra CEPOS.

²⁰ De egentligt teologiske aspekter er de senere år blevet stærkere hos Scruton (Scruton, 2012a, 2014a). Han beskriver sig selv som ”skeptisk anglikaner.”

²¹ Se også Dooley, 2009.

reolerne, men blev ikke taget ned derfra. Enkelte havde hørt om Michael Oakeshott, men de havde ikke læst ham. Man så nærmest med foragt på de danske borgerlige, der pegede på Burke og hans angiveligt bedagede skrift om den franske revolution som vigtigt for den politisk-filosofiske tænkning.

Unge mænd (og nogle kvinder) tiltrækkes af radikale ideer, og hvad der *opfattes* som kompromisløse, "hardcore," stringente og "clean" principper, der tilsyneladende er fuldt rationelle og uimodsigelige. Således var det overvejende Nozick, Mises, David Friedman, Rothbard og Hoppe, der var i vælten, til dels Ayn Rand, og måske også Anthony de Jasay og Tibor Machan. Der var absolut kendskab til Hayek, der jo (på trods af essayet *Why I am not a Conservative*) har væsentlige konservative elementer i sin tænkning, men selvom han anerkendtes som en stor tænkner, blev han også set som lettere suspekt: Én i miljøet bemærkede, at "Hayek har jo støttet mere statslig intervention end Svend Auken – læs bare *The Constitution of Liberty!*"

En bemærkning, som afdøde Mogens Blegvad, professor i filosofi på Københavns Universitet, havde ytret i en samtale med Henrik Gade Jensen og mig – "det liberale samfund kræver en god moral" – havde imidlertid gjort stort indtryk på mig. Det er klart, at hvad Blegvad sagde, kan forstås på den måde, at et velfungerende liberalt (eller måske snarere libertariansk samfund) fordrer fundamental respekt for andres ejendomsrettigheder – og i virkeligheden ikke andet. Men det var ikke det, Blegvad mente. Det var klart af konteksten, at han så udsagnet som en benægtelse af, at "anything goes" i det liberale samfund, så længe der består en grundlæggende respekt for fundamentale ejendomsrettigheder. Han insinuerede derved, at ikke al moral er reducerbar til spørgsmål om (formelle) ejendomsrettigheder, og at bestemte dyder måske er en betingelse for et velfungerende liberalt samfund. Det var et synspunkt, som syntes i modsætning til traditionen fra Mandeville ("private vices, public benefits") og selvfølgelig i modsætning til den gængse, og ikke ganske ubegrundede, opfattelse af de tøjlesløse libertiner-liberalister.

Jeg fik desværre aldrig diskuteret det nærmere med Blegvad, men det er for mig at se et afgørende vigtigt problem, han pegede på. Sat på spidsen handler det om, hvorvidt Nozicks *Framework for Utopia* (dvs. det afsluttende kapitel i Nozick, 1974) kan fungere, og om det overhovedet er en ønskværdig samfundsvision. Det eneste, der forener individer i utopien, er netop den generelle accept af formelle ejendomsrettigheder. Men Nozicks realiserede "utopi" vil måske blive et multikulturelt "samfund," hvor hver kultur eller etnicitet eksisterer i hver sit *gated community* med – sandsynligvis – indbyrdes problematiske relationer. Det er der selvfølgelig nogle (anarko-kapitalister), der med en rettighedstænkning i hånden vil mene er uproblematisk, mens andre med konsekventalistiske argumenter vil indtage det modsatte synspunkt. Det er en vigtig og relevant diskussion, fordi flere vestlige samfund reelt er på vej imod noget, der ligner, p.g.a. stigende kulturel fragmentering affødt af stor indvandring. Men ud fra et libertariansk perspektiv er det svært at tænke over dette på en fokuseret måde. Det skyldes, at dette perspektiv har en tendens til at køre spørgsmål om kultur, religion, og identitet ud på sidelinjen og anbringe dem i en kasse, hvorpå der står "præferencer," og det er så noget, der kan tages som enten noget exogent eller noget, der bare kan ignoreres. Det er problematisk, fordi man da let mister blikket for, i hvor høj grad disse faktorer påvirker adfærd.

Jeg tror ikke, at der er nogen logisk tvingende årsag til, at liberalister generelt har vanskeligt ved at få plads til disse faktorer i deres analyser. Jeg fremhæver det som en slags sociologisk generalisering. I den forbindelse er der nogle af os, der abonnerede på denne hårdkogte type liberalisme, der har måttet

erkende, at vi i et vist omfang er blevet "mugged by reality": 9/11 og den senere udvikling i Mellemøsten viser, at vestlige ideer om demokrati, frihed og markedsøkonomi ikke generelt ses som uproblematisk, endstige som noget det er værd at tilegne sig. Udviklingen har med tydelighed vist, at identitet, kultur og - med Scrutons udtryk - "soil and settlement" er særdeles reelle fænomener: De påvirker, hvad og hvem vi føler os loyale over for – og dermed vores opfattelser, vores motivation og i sidste ende vores adfærd. Som økonom gjorde det også meget stort indtryk på mig, at etnicitet (der i forskningsøjemed kan fungere som en proxy for kultur) og frembringelsen af offentlige goder syntes at hænge sammen: Alesina, Baquir og Easterly (1999) kunne med amerikanske data vise, at jo mere etnisk fragmenterede storbyer er, des færre offentlige goder (dvs. affaldsbortskaffelse, kloakering, veje, uddannelse, etc.) vil der blive tilvejebragt. (Her er det næppe noget godt argument at sige, at dette er et pseudo-problem, for i sande liberale samfund er alle offentlige goder reelt gjort private).²²

Jeg tror, at grundproblemet er, at nogle – men ikke alle – versioner af liberalismen arbejder med en forenklet antropologi, hvor det primære – og nogle gange det *eneste* – ved menneskets natur postuleres at være vores "propensity to truck, barter and exchange," som Adam Smith kaldte det. Der er ikke tvivl om, at denne tilbøjelighed er en menneskelig og antropologisk konstant. Men mennesket har også mange andre tilbøjeligheder og behov: Det har behov for at høre til et sted, for noget at kalde hjemligt, og for at være en del af de lokale sædvaner, tankesæt, relationer samt de "små fællesskaber," der giver dem identitet og konstituerer dem som individer med ansvar og forpligtelser.²³

Denne dimension er langt fra banal, men er efter min mening et underspillet tema i de fleste versioner af liberalismen. Det skyldes den forenkledede antropologi, som jeg nævnte foroven, som muligvis hænger sammen med, at rødderne til megen liberalistisk tænkning skal findes i kulturelt homogene samfund, hvor lokale og nationale loyaliteter har kunnet tages for givet (det vil sige primært England og Skotland i det 18. og 19. århundrede samt ikke mindst USA, der indtil for ret nyligt reelt var en nationalstat).

Roger Scruton

Det er her, Scruton bliver vigtig. For han udfylder, som antydnet, nogle huller i klassisk liberalisme uden måske afgørende at bryde med samme. Det sker, netop fordi han formår at indtage en slags mellemposition mellem konservatisme og klassisk liberalisme. Der er dog ikke tvivl om, at Scruton mestendels er konservativ. I hans tænkning finder vi traditionelle konservative temaer, som den moralske pligt til at respektere båndene mellem generationerne og væsentligheden af at opretholde den sociale kapital, der er indeholdt i de eksisterende institutioner. Hos Scruton er disse temaer begrundet med en antropologi, hvorefter individet er stærkt formet (eller "socialiseret") af lokale traditioner, sædvaner, opfattelser, etc. Det vil sige en social ontologi, hvorefter det giver mening at tænke på civilsamfundets traditioner som egentlige agenter (Scruton & Finnis, 1989) og som noget, der fostrer den etiske holdning, at man skylder loyalitet til de institutioner, der eksisterer i det samfund, man er en del af.

---

²² Den relaterede litteratur om diversitet og tillid og andre mål for "social sammenhængskraft" er resumeret i Dobson, 2015.

²³ Hegel udtrykker denne idè med stor klogskab (Hegel, 1821). Selvom der oplagt er argumenter for at se Hegel som en stor borgerlig tænker, er han dog unægtelig overvejende blevet brugt i ikke-borgerlig politisk filosofi. Hegel har af denne grund desværre et dårligt navn blandt borgerlige. Poppers kritik af Hegel, som i substansen ikke går meget ud over, at Hegel skriver dårligt, spiller også en rolle her.

Det er disse holdninger, der markerer Scruton som fundamentalt tilhørende den konservative tradition i den politiske filosofi. Det er også holdninger, over for hvilke de fleste liberalister vil stå af. Men Scruton er alligevel så meget rundet af den engelske og skotske oplysning, at lige så langt han er fra Ayn Rand, lige så langt er han også fra Joseph de Maistre. Han er konservativ, som Burke var det, og som Hume og Smith var det. Så selv om han fundamentalt er konservativ, er han ikke langt fra klassisk liberalisme. Det skal jeg komme tilbage til. Men først en kort karakteristik af manden.

Roger Vernon Scruton (født 1944; ph.d. 1972) er alt andet end en elfenbenstårnfilosof. Han har selvfølgelig publiceret i fagtidsskrifterne – særligt om æstetikens filosofi – men han har overvejende gjort sig bemærket som en yderst produktiv forfatter af mere end 40 bøger om en række tilsyneladende vidt forskellige emner.²⁴ Det drejer sig om musikteori, Church of England, seksualitet, vin, skønhedens natur, rævejagt, arkitektur, og, selvfølgelig, politisk filosofi. I det hele taget er Scruton et af de få eksempler på et ægte renæssancemenneske: Han har skrevet tre romaner, en digtsamling, samt komponeret og skrevet libretti til to operaer. Han har tillige haft advokatbestalling og fungerer lejlighedsvis som organist i sin lokale kirke.

Jeg kan som sagt ikke vurdere, om Scruton ud fra et fagfilosofisk synspunkt er ”konservatismens største nulevende filosof.” Men han er givetvis den mest fremtrædende filosof i den engelske offentlighed. Han er ofte på BBC, både på TV (som han principielt afskyer) og i radio (hans små indlæg i serien *A Point of View* kan varmt anbefales). Der er tale om en ”public philosopher” som tidligere tiders ”Bertie Russell” eller ”Freddie Ayer.” I Scrutons tilfælde har han markeret sig i den bredere offentlighed med blandt andet et forsvar for rævejagt samt ramsaltede angreb på de oceaner af vås af fransk beskaffenhed, som i disse år trænger ind på universiteter og læresteder (Foucault, Derrida, Deleuze *et al.*). Det er klart, at det gør ham kontroversiel: Filsoffen Ted Honderich fra University College London omtalte Scruton som ”the unthinking man’s thinking man” – Scruton returnerede complimenten ved at kalde Honderich ”the thinking man’s unthinking man” (Farndale, 2013).

Scrutons store produktivitet hænger til dels sammen med, at han siden 1992 ikke har haft fast fuldtidsstilling på et universitet. Han var ansat på Birkbeck College 1972-1992 som professor i æstetikens filosofi, men han har kun haft midlertidige deltidsstillinger siden (og disse har været spredt på forskellige universiteter). Scruton har derfor overvejende ernæret sig som skribent og foredragsholder. Privat bor han med sin hustru og to børn på en gård i Wiltshire, hvor han lever landligt med høns, heste og en udslidt Landrover - ”Hegel in Wellies,” som én af mine bekendte, der er nabo til Scruton, omtaler ham. Apropos heste begyndte han at ride, fordi Enoch Powell havde fortalt ham, at enhver sand konservativ må gå på rævejagt, og at der i øvrigt er få ting, der forarger socialister mere end netop rævejagt. Meget passende er Scruton den stolte ejer af Enoch Powells aflagte jagtpåklædning. Powell forklarede bekendte, at det gav mening at overlade jagtpåklædning og rideudstyr til Scruton: ”We’re just about the same size. Physically, I mean, not intellectually” (Farndale, 2013). (Powell blev professor, da han var 25, og havde livet igennem en meget stor selvfølelse.)

Scruton grundlagde i 1982 sammen med en række andre konservative tidsskriftet *The Salisbury Review*. Det skete i delvis opposition til Thatchers konservatisme, som han mente var blevet for meget Whig og for lidt

---

²⁴ En komplet biografi kan findes på: <http://www.morec.com/scruton.htm>

Tory. Tidsskriftet, som stadig eksisterer i dag, blev navngivet efter Lord Salisbury (Robert Gascoyne-Cecil, 3rd Marquess of Salisbury), premierminister i 13 år (1885-1892 samt 1895-1903) og en erklæret reaktionær med valgsproget "Delay is life" og *bon mot*'er som "Whatever happens will be for the worse, and therefore it is in our interest that as little should happen as possible."

Scruton kom i dén grad i vælten, da han i 1984 som redaktør af *Salisbury Review* udgav en kort artikel af en skoleinspektør i Bradford ved navn Roy Honeyford. Honeyfords artikel var en stilfærdig, reelt konstruktiv, og (fra vores nutidige perspektiv) ukontroversiel advarsel mod den allerede dengang amokløbende multikulturalisme. Han kritiserede specifikt en praksis med langvarige genopdragelsesrejser til Pakistan, som de engelske skolemyndigheder ikke turde gribe ind over for. Honeyford blev fjernet som skoleleder, venstrefløjen brændemærkede Scrutons ondskab som værende af samme karat som Enoch Powells (der i 1968 havde givet en voldsomt kontroversiel tale om indvandringen til Storbritannien), og fra da af var Scrutons karriere i universitetsverdenen reelt overstået (alt ifølge ham selv).

Som det vel fremgår, er der med Scruton tale om en meget *engelsk* konservativ. Scruton øser af mange filosofiske kilder, ikke mindst Kant (som er den vigtigste inspiration for hans arbejde inden for æstetikens filosofi, Scruton, 1974) og Wittgenstein (med hvem han både deler beundringen for europæisk finkultur og ideen om, at mennesker fundamentalt set er socialt konstituerede væsner). Men hvad angår den *politiske* filosofi, er det den engelske og skotske oplysning, han især står i gæld til, det vil primært sige Smith, Hume og selvfølgelig Burke. Hans konservatisme skylder ikke Carl Schmitt eller Joseph de Maistre noget (men dog Hegel en del og måske Heidegger en tøddel).

Fundamentalt set er der med Scruton tale om en *liberal konservatisme*. Han er særdeles kulturelt konservativ og meget økonomisk liberal, ja, Scruton er faktisk blevet mere økonomisk liberal med årene. Er man klassisk-liberal af den hayekianske aftapning, er der meget i Scrutons tænkning, man vil kunne nikke både bifaldende og genkendende til. Scruton har da også flere gange med anerkendelse henvist til Hayeks ideer om den *spontane orden*. Denne synsmåde tilsiger, at den effektive udnyttelse af spredt viden er det fundamentale problem, alle samfundsindretninger står over for, og at mere eller mindre uplanlagte og lokale institutioner er løsningen på dette fundamentale problem (Scruton, 2006).

Nogle grundlæggende temaer hos Scruton

En grundidé hos Hayek er det traditionelle konservative tema, at tilsyneladende tilfældige, endda irrationelle institutioner kan gemme på dyb mening og rationalitet. Scruton er ganske enig (Scruton, 2006). I et tilbageblik på sin tænkning skriver han følgende:

Først for nylig er det blevet klart for mig, at hele min filosofi er en slags fundamental bekræftelse [*affirmation*]. Nu er det generelt ikke let at sige "ja." Alle traditioner, institutioner og samfund er ufuldkomne, og den, som siger "nej" til dem, kan nemt identificere den fatale fejl, der retfærdiggør hans afstandtagen. Den, der siger "ja", bærer bevisbyrden. Han må vise, hvordan de åbenlyse fejl opvejes af skjulte dyder.²⁵

---

²⁵ Dooley, 2009: 3; min oversættelse.

Det er let at se, hvordan denne konservative bekræftelsesfilosofi motiverer Scrutons ætsende kritik af det destruktive projekt, som ikke mindst tog fart med det såkaldte ungdomsoprør, og som i dag finder udtryk i de forskellige "post"-filosofier (post-modernisme, post-strukturalisme og lignende) og i megen moderne arkitektur og kunst.

Scruton var i Paris i maj 1968 – en oplevelse, der i allerhøjeste grad var med til at gøre ham konservativ. Som Scruton ser det, er EU-entusiaster og moderne "progressive" af den særlige amerikanske aftapning (de såkaldte *liberals*) forenede i en destruktiv afvisning af Vestens ufuldkomne traditioner og institutioner. Det er et nihilistisk opgør, for man har intet bedre, men reelt kun en primitiv nydelseskultur at sætte i stedet. Scruton er kritisk over for forbrugerskuld, og liberalister, der ser julehandlen som den primære religiøse dimension af julen, vil ikke finde genklang hos ham.

På den positive side handler det meste af Scrutons filosofi omvendt om at afdække de "skjulte dyder" i særligt hans eget lands kultur (Scruton, 2001) og mere generelt i den vestlige civilisation. Grundideen er bekræftelsen af det hjemlige, det lokale og tilhørsforholdet – kort sagt, af "soil and settlement." For Scruton vil det især sige at "sige ja" til de sædvaner, traditioner og dyder, der er lokalt forankrede og som konstituerer os som ansvarlige individer med loyaliteter over for *det* lokale og *de* lokale.²⁶

Så vidt burde meget af dette være *relativt* ukontroversielt for klassisk-liberale. Man kan være enig eller uenig i Scrutons hegelske antropologi, og mange klassisk liberale har givetvis haft en mere kosmopolitisk grundindstilling end Scruton (i hvert fald før i tiden). Fundamentalt er frihed ikke noget absolut og fritsvævende for Scruton, men noget meget betinget og specifikt, der kun kan forstås på baggrund af et sæt komplekse institutioner, der er dannet gennem en kulturel-evolutionær proces. Her er det klart, at for eksempel Rand og Nozick er helt uenige med Scruton, ligesom Scruton må afvise enhver social kontrakt-teori (herunder selvfølgelig Rawls, men også for eksempel Buchanan).

Mere praktisk vil uenigheden også dreje sig om, hvordan Scrutons tanker kan udmøntes i mere konkret politik. Det er i den forbindelse påfaldende, at Scruton, som vores væsentligste hjemlige konservative intellektuelle, Søren Krarup, gør ganske lidt ud af at skelne mellem "er" og "bør." Scruton anser det således for helt uproblematisk, at der er en række fundamentale institutioner, som staten bør støtte. Dermed er der selvsagt også en række ydelser og goder, som staten ifølge Scruton bør finansiere og måske også producere. Problemet er imidlertid, at han ikke har klare argumenter for, præcis *hvad* og *hvor meget* staten bør finansiere. Der er for eksempel ikke tvivl om, at Scruton mener, at Church of England er en vigtig institution, som enhver god englænder bør støtte. Men institutionen kan støttes på mange måder, og Scrutons konservatisme siger ikke noget om, hvorvidt Church of England overvejende skal støttes gennem frivillige medlemsbetalinger eller skatteyderbetalinger.

Scruton hader langtfra staten, og han mener, at den har en væsentligt større rolle at spille end natvægterstaten hos for eksempel Nozick. Den har også en fundamentalt anden natur end hos eksempelvis Rothbard: Der er ikke *principielt* tale om en parasitisk organisation bestående af hel- eller halvkriminelle

---

²⁶ På behændig vis forbinder Scruton også dette med sine overvejelser om æstetik (og arkitektur og kunst), idet han hævder, at vi er væsner, der søger harmoni, orden og symmetri, og at det er led i vores ønske om at passe ind med omgivelserne, vores næste, og samfundet i øvrigt (Dooley, 2009: s. 5; se også Scrutons forord til den nye udgave af Scruton, 1979/2013).

karrieretyper (selvom Scruton muligvis vil gøre dette gældende i forhold til EU!). Scruton indtager det traditionelle konservative synspunkt, at "statsdannelse ikke kun er naturligt for den menneskelige tilstand, men tillige et udtryk for menneskets udvidede loyaliteter over tid, som binder generation til generation i en gensidigt forpligtende relation" (Scruton, 2015).²⁷ Det betyder, at Scruton anser det for forholdsvis uproblematisk at lade staten stå vagt om naturbeskyttelse, europæisk fin- og højkultur, seksualmoral, et vist mål af landskabs- og byplanlægning, samt endelig ægteskabsinstitutionen. Det har nogle gange fået ham til at indtage synspunkter, der ikke er ret liberale.

Det er dog forkert at se Scruton som en generel fortaler for statslig intervention. Han er givetvis mere økonomisk liberal end nogen politiker, der aktuelt har sæde i det danske Folketing, inklusive dem der kalder sig konservative (det må medgives, at det er at sætte barren ret lavt). Scrutons økonomiske liberalisme hænger dels sammen med, at han accepterer Hayeks påpegning af, *hvor* begrænsede mulighederne for succesfuld intervention i økonomien er, og dels at han mener, at statsmagten alligevel i høj grad er i hænderne på 68'erne. I den situation giver det for en konservativ bedst mening at værne om de etablerede institutioner og at bekæmpe de særinteresser, der bruger statsmagten til at undergrave disse institutioner.

I Scrutons univers er ikke mindst EU blandt de kræfter, der undergraver lokale institutioner. Scrutons argument er, at mennesker fundamentalt er formet af og i det lokale. Det højeste niveau, denne proces bør finde sted på, er i en kulturelt homogen nationalstat. Vores loyalitet kan således gælde Danmark, men kan ikke meningsfuldt udstrækkes til EU. Scruton argumenterer i den forbindelse for, at en udvidelse af jurisdiktion, der går ud over nationalstaten, altid leder til et fald i "accountability" (dvs. muligheden for at udøve kontrol med magthaverne og stille dem til ansvar). For Scruton står beslutningstagerne i overnationale organisationer således sjældent til ansvar for deres befolkninger på samme måde, som nationale parlamenter gør det. Det har han formentlig fuldstændig ret i, men argumentet er ikke i sig selv nok til at afvise alle EU-institutioner, som Scruton synes at gøre – her kræves der yderligere argumentation.

Den mere generelle pointe - at loyaliteter og identiteter fortrinsvis er lokalt konstruerede – er imidlertid god og kan finde støtte i velanset samfundsvidenskabelig forskning (f.eks. økonomisk forskning i betingelserne for tilvejebringelse af offentlige goder). Vigtige offentlige goder som kultur, moral og – ville Scruton mene – bidrag til bæredygtighed produceres bedst lokalt og med en væsentlig grad af frivillighed. En fælles, lokalt defineret kultur og identitet er også nødvendig for civiliseret politisk samkvem: Uenighed, dissens og opposition kan eksistere og have gode konsekvenser, når de fører til rationel diskussion, og når der kan henvises til et "vi," som betyder, at afvigende meninger og opposition tolereres, også selvom man er uenig.

Religion, ikke mindst islam, kan tilbyde et sådant "vi"-perspektiv, men skelner mellem de rettroende og "de andre," og "vi"-perspektivet kommer derfor hurtigt til kun at omfatte de ortodokse. Scruton mener derfor, at den bedste begrundelse for dette "vi"-perspektiv er national og ikke religiøs. En nationalstat er det (delvist uintenderede) resultat af århundreders aftaler, ordninger og kompromiser mellem naboer, der taler samme sprog og deler samme kultur og sædvaner.²⁸ Nationalstaten er ikke religiøst begrundet, men funderet i social kapital. Det er let at se, hvorfor og hvordan disse perspektiver medfører, at Scruton må

---

²⁷ Redaktørens oversættelse.

²⁸ Scruton: "Of the People, by the People," BBC, 30. august 2013.

være kritisk over for ikke blot EU-projektet, men også masseindvandringen og de multikulturalistiske ideer (Scruton, 2004).

Afslutning

Roger Scruton har meget at sige til den, der interesserer sig for sofistikeret borgerlig idédebat og som samtidig mener, at borgerlig tænkning og debat bør handle om mere end de traditionelle markører, som borgerlige koordinerer diskussioner, meninger og indsats omkring: Skat, yringsfrihed, ineffektiv offentlig regulering og produktion, ejendomsret, og deslige. Han vil også tale til den, der mener, at det er muligt at have borgerlige meninger om æstetik, kunst og religion – meninger, der er informeret af andre perspektiver end aristotelisk filosofi (som hos randianere) eller evolutionær psykologi (som hos mange libertarianere). I sammenligning med andre borgerlige tænkere er der specielt et væsentligt overlap mellem Scruton og Hayek. I det hele taget indtager Scruton mange gængse borgerlige positioner, men han giver dem en filosofisk dybde og en kulturhistorisk og filosofisk kontekst, der er unik.

Som antydnet vil Scruton ikke være alles kop te: Anarko-kapitalister, hardcore rettighedsliberalister, tilhængere af Ayn Rand, socialkontraktliberalister, og de, der mener, at liberalisme egentlig blot er økonomisk teori plus nogle få normative postulater, vil nok fatte begrænset sympati for Scrutons projekt. De vil beskyldes ham for vidtløftighed og uklarhed på de punkter, som *de* anser som centrale, og de vil ikke mindst være kritiske over for hans positive (om end konservative) holdning til staten (Scruton, 2015). Man må formode, at det er flertallet af liberalister, der vil være kritiske over for ham. Men omvendt er der også liberalister (eller klassisk-liberale), der mener, at kultur, institutioner, identitet og tilhørsforhold er af afgørende væsentlighed for forståelsen af markedsbaserede økonomier og menneskelig lykke. Disse liberale vil fremhæve, at individers adfærd og interaktion ikke blot formes af formelle retslige regler, prissignaler og ejendomsrettigheder, men også af mindre håndgribelige, men nok så vigtige kulturelle faktorer. Sådanne liberalister vil i høj grad kunne finde inspiration i Scrutons arbejde.

Litteratur

Alesina, A., Baqir, R., & Easterly, W. 1999. *Public Goods and Ethnic Divisions*. Quarterly Journal of Economics, 114: 1243-1284.

Dobson, J. 2015. *The Ties that Bind: Analysing the Relationship Between Social Cohesion, Diversity, and Immigration*. London: Adam Smith Institute.

Dooley, M. 2009. *Roger Scruton: The Philosopher at Dover Beach*. London: Bloomsbury Academic.

Farndale, N. 2013. Roger Scruton. <http://www.nigelfarndale.com/2013/06/roger-scruton/>

Hegel, G.W.F. 1821. *Retsfilosofi*. København: Gyldendal, 2004.

Kekes, J. 1998. *A Case for Conservatism*. Ithaca: Cornell University Press.

Scruton, R.V. 1974. *Art and Imagination: A Study in the Philosophy of Mind*. London: St. Augustines' Press.

- Scruton, R.V. 2004. *The Need for Nations*. London: Civitas.
- Scruton, R.V. 2005. *Gentle Regrets: Thoughts from a Life*. London: Continuum.
- Scruton, R.V. 2006. *A Political Philosophy: Arguments for Conservatism*. London: Bloomsbury Academic.
- Scruton R. V. 2006. *Hayek and Conservatism*. In Feser, E., ed. *The Cambridge Companion to Hayek*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Scruton, R.V. 2012a. *The Face of God: The Gifford Lectures*. London: Continuum Press.
- Scruton, R.V. 2012b. *Our Church: A Personal History of the Church of England*.
- Scruton, R.V. 2014a. *The Soul of the World*. Princeton: Princeton University Press.
- Scruton, R.V. 2014b. *How to Be a Conservative*. London: Bloomsbury Continuum.
- Scruton, R. V. 2014. *The Good of Government*. <http://www.firstthings.com/article/2014/06/the-good-of-government>
- Scruton, R.V. & Finnis, J. 1989. *Corporate Persons*. *Proceedings of the Aristotelian Society* 63: 239-274.

Konservatisme som hjemmets filosofi

Af Katrine Winkel Holm

Når man beskæftiger sig med Roger Scruton, ikke mindst med hans seneste bog, *How to Be a Conservative*, dumper man lige ned i den konservatisme-liberalisme-debat, der også har raset herhjemme.

Debatten har ikke mindst drejet sig om, hvad liberalismen går ud på: Er liberalisme lig med frihed på alle hylder – fra åbne grænser til legalisering af prostitution og narko? Eller skal liberalismen snarere indgå et ægteskab med kultur- og nationalkonservatismen for at kunne levere et langtidsholdbart forsvar for det frie samfund?

Scruton indtager det sidste synspunkt, og en stor del af hans forfatterskab er tilegnet udfoldelsen af dette synspunkt. Han anvender ikke ordet "åndløs" og taler derfor heller ikke om åndløs liberalisme, sådan som konservative debattører har gjort det herhjemme. Men det er tydeligvis åndsmennesket, der er udgangspunktet for Scruton. Dette afsæt er ikke udtryk for højpanedet åndssnobberi.

At sige, at mennesket er et åndsvæsen, er for Scruton at se at fastholde det virkelige menneske – mennesket som det *er* – imod de fantasifostre, som både socialister og rationalister opererer med. Mennesket er både bedre og værre, end utopikerne gør det til.

Igen og igen viser det sig, at mennesket ikke bare er rationelt – ikke blot en forbruger, men et åndsvæsen, der søger sandhed, dybde, skønhed og fællesskab og som er knyttet til det specifikke sted, hvor det har sit hjem. Scrutons konservatisme er en *hjemmets filosofi*.

Han formulerede det selv sådan i et interview i *Jyllands-Posten* (22. oktober 2011):

Det afgørende i konservatismen er ønsket om at bevare det, man elsker. Det er dens styrke, at den er funderet i kærlighed og ikke i had eller modvilje – som er langt mere karakteristisk for venstrefløjen. Man skal aldrig opfatte kærligheden som en svaghed.

I den forstand er Scrutons konservatisme helt bevidst subjektiv. Konservatismens opgave er, som Scruton ser den, rationelt at begrunde vigtigheden af kærligheden til hjemmet eller hjemstavnen. At forsvare væsentligheden af det uperfekte menneskes kærlighed til det uperfekte.

Rodløsheden og hjemløsheden er ikke alene nedbrydende for det enkelte menneske, men i sidste ende også katastrofale for det frie samfund. Scruton har dannet sine egne begreber for at illustrere sagen. Med udgangspunkt i det græske ord for hjem, *oikos*, knæsetter han tre begreber:

1. *Oikofobi*: Oikofoben afviser systematisk den hjemlige tradition og kultur. Der er således tale om et polemisk modbegreb til venstrefløjens xenofobi. Scrutons pointe er, at de vestlige eliter - bevidst eller ubevidst - er gennemsyret af oikofobi.
2. *Oikofili*: Det positive modstykke til oikofobi er *oikofili*: Kærligheden til det hjemlige. Det er det, Scruton selv advokerer for.

3. *Homo oikonomicus*: Normalt udtalt på latin som *homo economicus*. I den græske udgave understreges det, at ordet *oikos* konstituerer den første del af ordet. Og det skal ifølge Scruton betones, for hvis kapitalismen ikke har blik for *oikos* og tager hensyn til *oikos*, går den økonomiske udvikling et utilsigtet sted hen og bliver samfundsundergravende.

Scrutons vej til konservatismen

Scrutons konservatisme kræver en nøjere bestemmelse, for med ordet konservatisme siger man i virkeligheden ikke ret meget. Det betyder jo blot *viljen til at bevare* – konservere – og man kan jo konservere så meget, lige fra det lækreste *foie gras* til den mest underlødige føde. Moderne kunst har sågar lært os, at man også kan lagre fækalier på dåse. På samme måde er der himmelvid forskel på at være konservativ i Pakistan og i Storbritannien: Det ene sted går den konservative bestræbelse ud på at bevare f.eks. drakoniske blasfemilove, det andet går den ud på at bevare det frie samfund. Altså to modsatrettede bestræbelser, der begge er konservative. Scruton er britisk konservativ, så for ham går konservativ *oikofili* hånd i hånd med forsvaret for friheden. Det viser Scrutons analyse af nationalstaten til fulde.

Ungdomsoprøret i 1968 var det, der gjorde Scruton konservativ: Den nye kultur, som 68'erne bringer med sig, er for Scruton, hvad den franske revolution var for hans store forbillede: Edmund Burke. Således fortæller Scruton malende om majdagene i Paris, hvor han kom op at toppes med sine studiekammerater, der dagen lang havde været på barrikaderne mod det borgerlige samfund.

I sine kammeraters argumentation mødte han for første gang den poststrukturalistiske filosof Michel Foucaults påstand om, at al autoritet og al europæisk kultur er en institutionaliseret form for magtudøvelse. Tillige anser Foucault denne magt for illegitim. Budskabet har gået sin sejrsgang siden '68 og gør det endnu den dag i dag. Ifølge Scruton er der med poststrukturalismen tale om en grundlæggende nihilistisk filosofi. Men til sin frustration oplevede den unge Scruton på de skæbnesvangre majdage i '68, at han var ude af stand til at argumentere imod Foucaults forførelseriske tale og sætte den til vægs. Det blev denne oplevelse, som satte ham i gang med at søge efter svaret.

Scruton fandt i første omgang svar i den engelske retstradition, *common law*, som han studerede i denne periode. Den engelske *common law* er for ham et bevis på, at der findes en virkelig forskel på legitim og illegitim magt; at magt uden undertrykkelse kan findes, og at autoritet er en levende kraft i menneskelig adfærd. Engelsk retspraksis bliver i Scrutons øjne modsvaret til Foucault.

Den britiske *common law* er en sædvaneret, der langsomt er groet frem gennem århundrederne. Sammen med Edmund Burkes værker udgør dette Scrutons indgang til konservatismen.

Common law er rygraden i det britiske retssamfund. Den er ikke skabt ved bureaukraternes skrivebord, men er vokset frem gennem et partikulært folks bestemte vaner og udgør et uerstatteligt net af aftaler og regler, som binder samfundet sammen på kryds og tværs. Der er ifølge Scruton tale om en slags *spontan orden* i stil med den, Friedrich Hayek taler om. Denne orden kan kun opretholdes, hvis der hersker en høj grad af tillid mellem beboerne i samfundet, og tillid findes kun, hvor der er en følelse af fælles tilhørsforhold. Dermed er vi tilbage ved væsentligheden af *oikos* – hjemmet, følelsen af at høre til, og det nationale.

Et nødvendigt fællesskab af fremmede

Nationalfølelsen er ligesom sædvaneretten langsomt vokset frem af det fællesskab, der opstår, når man deler territorium, sprog, vaner og også ofte religion. Så længe de europæiske lande var styret af enevældige monarker, kunne forskellige folkeslag uden videre tilhøre samme stat. Det, der bandt dem sammen, var lydigheden over for den enevældige monark.

Da kravet om folkestyre, frihed og demokrati brød igennem i 1800-tallet, faldt de multietniske stater derfor fra hinanden: Når først folket skulle til at regere selv, voksede erkendelsen af, at medborgerskabet forudsatte et fællesskab (*oikos*) baseret på sprog og vaner. Nationalstaten er et fællesskab med plads til forskellighed inden for det fælles givne og afviger således markant fra både klanfællesskabet, det religiøse fællesskab og fra de gamle enevældige stater. Folkestyre og nationalstat er i de fleste tilfælde jævnaldrende, og ifølge Scruton er det ikke tilfældigt, for i nationalstaten kan man være fri til at være et individ, men denne frihed til at være et "jeg" befinder sig i et samspil med det nationale "vi."

Det særlige ved en nationalstat er, at den (ulig klansamfund) er et fællesskab af fremmede. Når der er krig, sender landets indbyggere sine sønner ud for at slå og dø for andre fremmede, der ligeledes tilhører nationalstaten – dvs. for fremmede landsmænd, som man end ikke kender personligt. Det er historisk set meget usædvanligt. Det er resultatet af den fælles nationale solidaritet.

Det særlige - og det særligt heldige - ved en nationalstat som f.eks. den danske er, at grundloven ikke skal spænde over mange nationer og forsøge at konstruere et fællesskab på tværs af dem. Grundlov og fællesskab om sprog, vaner og territorium falder sammen, og det giver plads til nationalfølelsen, der så kan nøjes med at være forudsætningen for medborgerskabet. Denne harmoni muliggør, at landets interne stridigheder kan afvikles fredeligt, via demokrati. Det er derfor, vi kan acceptere at blive regeret af vores politiske modstandere uden at gribe til våben.

I dag har nationalstaten fået et dårligt ry og mange fjender. EU er en af dem. I den grandiose EU-orden, der er under opførelse, er det forfatningens funktion at være det fællesskabsstiftende kit, der skal erstatte det indgroede nationale fællesskab. Men dette forsøg er ifølge Scruton en utopi: Man vil aldrig kunne opbygge en fælleseuropæisk nationalfølelse, på samme måde som den eksisterer i nationalstaterne, ja ifølge Scruton er der tale om en farlig fiktion, fordi den forsøger at erstatte og dermed nedbryde den nationale suverænitet, der ellers er opbygget gennem århundreders national solidaritet. Også den spontane orden, der bygger på den nationale sædvaneret, forstyrres nu af en overnationalt dikteret lovgivning fra EU's side. Scrutons pointe er således, at der ikke blot er emotionelle, men også rationelle, grunde til at forsvare nationalstaten. Det er nationalstaten, der giver en historisk unik mulighed for fred, frihed og for opretholdelsen af et velfungerende retssamfund.

Naboskab, ikke broderskab

Derfor er det ikke blot EU, men enhver form for lovgivning, der vil sætte sig selv over den nationale, sekulære og forandringsparate tradition, farlig for nationalstaten. For nationalstaten er baseret på naboskab, ej broderskab. Som kontrast henviser Scruton direkte til Det muslimske Broderskab og islams *umma*, som er transnational og teologisk begrundet. Derfor er den muslimske *umma* ifølge Scruton lige så fjendtligt indstillet over for nationalstaten som det oikofobiske EU.

Scrutons forståelse af det nationale afviger således også markant fra *nationalismen*, både i dens tyske og

franske udgave. Under den franske revolution ophøjedes nationen – *la patrie* – til at blive genstand for tilbedelse. Karakteristisk er det f.eks., at der i revolutionens tidlige fase blev lanceret et hav af ”fædrelandsalre,” ligesom det også var ved ”nationens alter,” at man ved en storstilet ceremoni i 1790 forsøgte at samle nationen fra kongen og nedefter. Alteret var ikke længere Guds, men nationens, og det altafgørende skel mellem sakralt og sekulært blev hermed lagt i graven. Når nationalstaten udstyres med religiøs følelse og status, så bliver den farlig og aggressiv, hvad den franske nationalisme da også notorisk var i årene efter revolutionen.

Når man svækker religionen eller direkte afskaffer den, som jakobinerne gjorde, så opstår der sikkert som amen i kirken et religiøst tomrum, der blot udfyldes af noget andet. Derfor er Scruton en varm tilhænger af kristendommens samfundsmæssige indflydelse – en støtte som han kan begrunde rent rationelt. Ikke mindst fordi kristendommen ifølge Scruton aldrig har haft ambitioner om at erstatte den sekulære lov med en religiøs lov. Det dobbelte kærlighedsbud i Ny Testamente har ikke potentiale til udgøre en civil lovbog på samme måde som f.eks. Koranen. Det ville være en absurd fejllæsning. Derfor har kristendommen kunnet tilpasse sig til det liberale demokrati, mens islam har større problemer hermed.

Ifølge Scruton er kristendommens kulturafkast også gavnligt for et frit og fredeligt samfund. Det præger et samfund, at alle dets indbyggere slutter dagen af med at bede en bøn, hvori det hedder ”forlad os vor skyld!” Her erkender det uperfekte menneske sin fejlbarlighed og gør det til noget respektabelt at indrømme sine fejl samt at gøre godt imod dem, vi har forbrudt os imod. Denne selverkendelse og dette ideal findes hverken hos utopikere eller islamister, pointerer Scruton, ligesom det også er et aspekt ved menneskets vilkår, der benægtes i totalitære systemer.

Grænser for markedsgørelse

Nicolai Foss bragte i sit indlæg citatet ”et liberalt samfund kræver en god moral.” Det er meget Scruton’sk. Scruton er liberalist, for så vidt som han forsvarer det frie marked, og hvad der med danske øjne må betegnes som en minimalstat. Han roser liberalismen for at have fremavlet en af den vestlige civilisations fineste frugter: Medborgerskabet - *the citizenship* - som en afgørende forudsætning for nationalstaten.

Medborgerskabets institution opstår i oplysningstiden, men oplysningens frugter kan kun høstes, hvis fornuften forbindes med kultur og tradition. Ellers ender det som menneskefjendsk rationalisme. For kun, hvis folk er bundet sammen af noget, der er stærkere end det frie valgs bånd, kan det frie valg opnå den rolle, der er tiltænkt den af den klassiske liberalisme.

Så det liberale samfund kræver netop en god moral, og den spontane orden kan kun udfolde sig på et bagtæppe af kultur, tradition og moralsk konsensus. Nok er den spontane orden spontan, men den opstår ikke ud af den blå luft.

Tillid, ansvarlighed og troværdighed findes ifølge Scruton kun i samfund, der respekterer sådanne traditionelle dyder. Vi er som menneskelige væsner ikke det latinske *homo economicus*, altså en gennemført rationel agent, hvis valg kun træffes ud fra, hvad der gavner os selv her og nu. Vi er også drevet af andre dybere ikke-rationelle grunde, vi ikke selv forstår, men som alligevel kan vise sig særdeles gavnlige, dvs. besidde en indbygget rationalitet, som ikke nødvendigvis er os bekendt.

Hvis man reducerer den politiske orden til det frie markeds ageren, begår man ifølge Scruton samme fejl som den revolutionære socialisme. Samfundet er, som Burke understregede det, bundet sammen af en pagt mellem de døde, de levende og de endnu ufødte. En pagt, der får os til at lægge bånd på os selv og til at ofre os selv for noget større. Til - en gang imellem - at vælge pligt frem for lyst. Denne pagt bryder *homo economicus* - han kan ikke andet.

Scruton opfatter sig selv som værende i fuld harmoni med den klassiske liberalisme fra Burke og Smith. De så ingen modsætning mellem forsvaret for det frie marked og et traditionelt konservativt syn på kultur og moral. Udgangspunktet for deres frie marked var netop civilsamfundets moralske konsensus. Han advarer tillige imod at idealisere det frie marked og mod at overføre dets principper på hele det menneskelige samfund. Så ender liberalismen med at være åndløs og æde sin egen kulturelle kapital op. Der er ting, der ikke er - og ikke skal være - til salg.

Det, der er helligt for os, skal f.eks. ikke være til salg. Markedet skal være frit, men der er dele af tilværelsen, der skal beskyttes mod markedsgørelsen. Mange af de traditioner, som konservative er mest knyttet til, kan netop ses som bolværker mod markedet, altså som forsøg på at fastholde visse aspekter af det menneskelige som værende hinsides markedet. Traditionel kønsmoral kunne tjene som et eksempel herpå: Ifølge Scruton bør konservative se kærlighedsløs sex som noget syndigt – dette er (Hayek'sk forstået) et forsøg på at fjerne sex fra markedet og afvise at se det som en vare. Det har en nyttig social funktion, for det er godt for familiedannelsen. Men seksuelt samkvem er en moralsk og religiøs størrelse, ikke en økonomisk eller forbrugsmæssig.

Den konservative husker altså, at der er noget, der ikke er til salg: Kærlighed, skønhed, landet. Derfor placerer den konservative *oikos* – og ikke *econ* – i ordet *oikonomia*.

Sidst i bogen *How to Be a Conservative* erklærer Scruton således, at han ønsker en stat, der er mindre end den, socialisterne vil have, og større end den libertarianske natvægterstat. Hvor grænserne går, er ikke helt klart, og her, som andre steder hos Scruton, kan hans tænkning utvivlsomt kritiseres for luftigheder og manglende klarhed. Dette skyldes, at det, der *virkelig* optager ham som konservativ, er alt det, der ligger uden for den politiske sfære, men som ikke desto mindre skaber de politiske betingelser.

Dermed leverer Scruton en indtrængende appel samt en alvorlig advarsel om, hvor vi som samfund (og civilsamfund) er på vej hen, hvis vi ikke mander os op og forsvare den enestående, men altid skrøbelige kultur, vi har arvet. Denne kulturs fjender skal bl.a. findes hos oikofoberne, der vil forkaste og bagvaske traditionel vestlig civilisation og som ikke har andet end nihilisme at tilbyde i stedet for det, den vil bryde ned. Derfor kalder vor tid på konservatisme og på et forsvar for *oikos*. Og i vor søgen efter det er der en rigdom af inspiration og viden at hente i Roger Scrutons vidtforgreneede forfatterskab.

Litteratur

Scruton: *How to Be a Conservative*, Bloomsbury Continuum 2014

Scruton: *The Uses of Pessimism and the Danger of False Hope*, Oxford University Press 2010

Scruton: *The West and the Rest: Globalization and the Terrorist Threat*, Eurospan 2002

Scruton: *The Meaning of Conservatism*, Pelican 1980

Frihed eller ensretning

Af Dennis Nørmark

Da den konservative kulturminister Brian Mikkelsen for ti år siden besluttede sig for at give danskerne gratis adgang til nationalmuseet, satte han, sammen med sit kanon-projekt, de mest umisforståelige politisk-konservative fingeraftryk, der blev sat i den regering. Og sidenhen.

Man kan diskutere det generelt borgerlige i at give staten yderligere udgifter på denne måde, men man kan ikke diskutere det konservative grundlag for beslutningen.

For liberale er det ikke indlysende, at der skal være gratis adgang til et museum. Museet har en vare, og denne vare har en pris, som forbrugeren må formodes at være villig til at betale. Ligeledes er det måske heller ikke indlysende for en liberal at bruge statens penge på yderligere at blåstemple værker, som vi allerede vidste var gode, og som der allerede står rigeligt om i bibliotekernes bøger.

Når jeg indledningsvist fremhæver disse eksempler, er det for at slå ned på et generelt problem med den konservative politiske tænkning, som både Foss' og Holms gennemgang af Scruton endnu engang aktualiserer. Det kan blive svært at anvise konkrete steder, hvor den konservative idéverden kan finde et politisk udtryk.

Som Foss selv forudser i sin tekst, så vil liberale uden tvivl beskyldes Scruton for "vidtløftighed og uklarhed." Så det er - helt forudsigeligt - også her, at denne liberale vil starte. For hvor konkret er Scruton egentlig, og hvor konsekvent er han?

Nicolai Foss' kendskab til Scruton er uden tvivl betragteligt større end mit, så jeg forholder mig alene til Foss' gennemgang, hvor der blandt andet står, at det er "forkert at se Scruton som en generel fortaler for statslig intervention." Et andet sted står der, at Scruton principielt støtter Church of England, men er ukonkret i forhold til, om institutionen ønskes støttet igennem staten.

Omvendt mener Scruton (igen ifølge Foss), at det er "forholdsvis uproblematisk at lade staten stå vagt om naturbeskyttelse, europæisk fin- og højkultur, seksualmoral, et vist mål af landskabs- og byplanlægning, samt endelig ægteskabsinstitutionen." Om end "forholdsvis uproblematisk" er en relativ åben formulering, får vi netop ved dette signalement åbnet op for den egentlige forskel på konservatisme og liberalisme i en politisk kontekst. Ved dagens afslutning må det handle om, hvordan man ser på anvendelsen af de politiske midler, når vi taler om politiske forskelle. Jeg bliver nødt til at insistere på dette, da konservative, både Scruton men også mere "kulørte" danske konservative som Søren Hviid Pedersen og Mads Holger, ofte har det med at slutte fra liberales manglende ønske om at gøre noget politisk gældende og til en generelt manglende interesse eller indsigt i disse områder.

Eller for at være lidt mere præcis: Fordi liberale åbner op for, at staten ikke skal blande sig i, hvilke typer familier folk ønsker sig, hvilken kunst de skal købe, hvilke seksuelle præferencer de har, hvilke guder de tilbeder, og hvordan de i de hele taget forvalter deres frihed, så følger det ikke, at liberale er nihilister, uden familiefølelse, samt blottet for æstetisk sans eller seksualmoral.

Liberalister bidrager i høj grad selv til denne "åndløse liberalisme" (som Katrine Winkel Holm kalder det), og jeg har selv tidligere beskrevet det samme fænomen som "Herningliberalisme" med henvisning til Midtjyllands driftige men åndløse hovedstad. Jeg er enig i den konservative kritik af det åndelige forfald, der følger, når markedet bliver den eneste målestok for, om noget er godt eller skidt. Når tingene netop bliver fravristet deres historiske og kulturelle forankring og alene vurderes ud fra deres muligheder for "salg." Dette skyldes ikke et metafysisk behov for at hylde historien og kulturen som noget godt i sig selv, men alene fordi jeg - ligesom Scruton - mener, at den antropologisk velfunderede liberale naturligvis anerkender, at mennesket ikke kan leve uden en identitetsmæssig forankring i netop kultur og historie.

Det er muligt, at der findes liberale derude, der totalt forkaster ethvert behov for at indgå i kulturelle fællesskaber eller for den sags skyld afviser familien totalt, men denne type liberale eksisterer ofte mere som opportun stråmand for konservative end som en egentlig position af kød og blod. Liberalismens fader Adam Smith skrev som bekendt to bøger, hvor den ene handlede om markedet og velstand og den anden om moralske følelser (*moral sentiments*). Det er netop, fordi enhver fornuftig liberal ser identitet og kultur som naturlige behov hos mennesket, at disse forhold ikke behøver en statslig institution til at minde borgerne om deres plads i fællesskabet. Der er således ingen "tom antropologi" hos de liberale, men alene en skepsis over for, om staten som "kulturel kustode" kommer til at misbruge sin magt og i sidste instans kommer til at forhindre samfundet i at udvikle sig.

Mennesket forstår sig selv som et kulturelt dyr, og det søger legitimiteten til denne kultur igennem historien (forfædrene, myterne, erfaringen). Dette gøres dog ikke ud fra en abstrakt idé om en generationskontrakt, der også rækker tilbage i tid. Denne idé har siden Jeremy Bentham for en liberal lignet noget ufunderet metafysik; at skulle gøre noget for "historiens" eller forfædrenes skyld, eller ud af respekt for de generationer der ikke er her mere. Her er den liberale ganske rigtigt styret af en pragmatik, der mere går i retning af den umiddelbare nytte. Historien er et reservoir af nyttig viden, der derfor må bevares for eftertiden, alene af den årsag at erfaringer kan retlede og kvalificere fremtidens beslutninger.

Af samme årsag vil det også give god liberal mening at støtte museer, biblioteker og naturligvis undervisning i nationalstatens kultur og historie samt i kristendommens indflydelse og i vores litterære skatte. Dette har stor umiddelbar nytteværdi, da et menneske, der ikke kender sin historie, bliver rodløst og forvirret. Mennesker vil naturligt også søge autoritativ vejledning i, hvilke bøger og hvilke malerier der er mere avancerede end andre. Her kan markedet kun give et overordnet fingerpeg, og jeg mener personligt ikke, at den totale relativisme bør herske på dette område. Omvendt er det uheldigt, at staten bliver kulturens største og eneste mæcen, da kunsten bør være i opposition til magten og ikke spise af dens hånd.

Dette leder mig frem til, hvorfor man som liberal stadig må insistere på, at staten kun opsamler viden og dertil blidt sorterer i samlingen. For vænnes befolkningen ikke til, at den kulturelle udvikling først og fremmest er det civile samfunds ansvar, forbliver kunsten og kulturen et redskab for magten, og en tiltagende "konservering" vil finde sted. Dette vil i sidste ende blive en hindring for udviklingen, hvilket vi ser i alle samfund, hvor staten har fået den definerende kulturelle magt, og det civile samfund enten ikke har kunnet overkomme at konkurrere med statens produktioner (som det til dels sker i velfærdsstaten) eller simpelthen ikke har fået lov til det (på grund af censur).

Min pointe er, at folk helt naturligt er kulturelle og åndfulde væsner – og at de fleste liberale ved dette.

Mennesker skal derfor sikres en adgang til dannelse igennem nogle få offentlige institutioner, men staten skal ikke "missionere" en særlig kultur eller et særligt værdisæt. Derfor kan man som liberal heller ikke støtte en statskirke (uden at man låner konservative holdninger til at støtte op om sin egen religiøse præference), da staten ikke skal udstyre borgeren med et religiøst værdisæt. Ej heller skal staten – jævnfør Winkel Holms indlæg – fortælle borgerne, hvordan de skal indrette deres familie, om de må gifte sig med en af samme køn, gå til prostituerede, og så videre.

Konservative undskylder ofte deres indblanding i disse private sager med henvisning til institutionernes samfundsbevarende effekt. Problemet med denne logik er blot, at konservative hermed bilder sig ind at have en særlig privilegeret indsigt i, hvad samfundets vigtigste institutioner er. Historien viser imidlertid, at konservative gang på gang har taget ganske alvorligt fejl, når de har forsøgt sig med denne autoritative vurdering.

Her er et lille udpluk af de ting, som konservative har forsøgt at bevare igennem tiden med henvisning til det samfundsbevarende: Slaveriet, tyendelovgivningen, love imod homoseksualitet, retten til at tæve sine unger, omfordeling til samfundets rigeste, forbud mod kvinder på universitetet, samt kvinders ligeret og ikke mindst stemmeret.

Styrken ved den liberale borgerlighed, i forhold til den konservative, er, at man ikke indbilder sig at have indsigt i, hvilke værdier der er samfundsbevarende. Ægteskabet bliver ofte af konservative opfattet som en af de samfundsbevarende institutioner, men der kan ikke på verdensplan spores nogen direkte sammenhæng imellem ægteskabets position og styrke og samfundets evne til at holde sammen. Snarere det modsatte. Lande med stramme ægteskabsregler er generelt traditionelle stater med ringe national sammenhængskraft.

Men lad mig også imødekomme både Foss og Holm på væsentlige punkter. Liberale har ikke noget klart svar på, hvordan vi tackler fremtidens multikulturelle samfund, og forelskelsen i det frie (indre) marked har til dels gjort, at vi lidt sent opdagede, at EU på nogle punkter er blevet en politisk overbygning, der i alvorlig grad savner folkelig legitimitet. Det er også rigtigt, og meget skarpsindigt set af Foss, at "rødderne til megen liberalistisk tænkning skal findes i kulturelt homogene samfund, hvor lokale og nationale loyaliteter har kunnet tages for givet." Dette er sandt og grunden til, at også USA, ifølge Samuel Huntington, har bevæget sig fra at være et egentligt kulturelt anglo-saksisk fællesskab og til at være en fragmenteret multikulturel stat og derfor nu føler sig udfordret på sine liberale principper.

Det sidste har medført en modbevægelse i form af *Tea Party*-bevægelsen, der på mange måder udtrykker den søgning tilbage til det lokale fællesskab, som både konservative og liberale har til fælles. Man har ingen tiltro til, at en fjern centraladministration kan tage beslutninger på vegne af så mange indbyrdes forskellige mennesker, og den samme bekymring for centralisme spores både i Scrutons konservatisme men så sandelig også i liberale tænkeres.

På den måde har konservative ret i, at fællesskabet bliver nødt til at have en vis kulturel fælleskerne. Her tog liberalismens tænkere det ganske rigtigt for givet, at det kunne lade sig gøre, fordi de beboede en anden tid. I dag er vi langt mere udfordrede. Alligevel må den liberale insistere på, at det kulturelle fællesskab først og fremmest må funderes og styrkes på det private initiativ, og at staten netop risikerer at

gøre folk åndeligt og kulturelt dovne, hvis ansvaret for vor kultur alene udgår fra staten.

Her skiller de konservative sig fra de liberale, på trods af Foss' gode intentioner om at de to lejre kan forbrødres igennem Scruton. For liberale kan ikke give staten lov til at missionere og manipulere et særligt værdisæt frem i befolkningen. For den liberale bør staten kun oplyse borgerne om deres kultur; den kan ikke kræve af dem, at de følger den. Her går borgerens (ånds)frihed forud for kollektivistisk ensretning.

Min påstand er, at konservative også godt er klar over dette. De ved godt, at de kan ende i en totalitær fælde, hvis de insisterer på, at staten skal have denne ret.

Derfor bliver konservative politiske forslag netop ofte symbollovgivning på linje med den gratis adgang til nationalmuseet og den kanoniserede kulturarv. Og derfor bliver man ukonkret, i forhold til hvor meget statstyring man opfatter som "forholdsvis uproblematisk."

Så ja – min kritik af konservatismen forbliver den forudsigelige afvisning af dens ideer som luftige. Konservatisme forbliver luftige forestillinger om, hvordan vi burde leve, men med en manglende vilje til at gøre det til politisk virkelighed, når det kommer til stykket.

Derfor vil den liberale kritik af konservatismen stadig være, at det er et filosofisk værdifællesskab, der prøver at lade som om, det også er en politik. Hvis de konservative kunne undlade at have politiske prætentioner, men i stedet blot var dette værdifællesskab, kunne jeg – og mange andre – såmænd sagtens være medlemmer af det. Men som politisk filosofi forbliver det i sin mest udtyndede form ligegyldig symbolpolitik, mens det vil blive autoritært, hvis det skulle gøre alvor af sine kulturpolitiske aspirationer.

Ikke alt her i verden skal udformes til noget konkret. De idépolitiske debatter må kunne føres uden en henvisning til, hvilken konkret politik det skal udmønte sig i. Som en bidrager til det, er konservatismen uendeligt vigtig og en sofistikeret og fornuftig samtalepartner. Men som politisk redskab er liberalismen (på trods af sine til tider nærmest anti-politiske karakter) en helt anden sværvægter.